

University of Groningen

Pesten

Veenstra, René; Lindenberg, Siegwart; Oldehinkel, Tineke; de Winter, Andrea; Verhulst, F.C.; Ormel, Johan

Published in:
 Kind en Adolescent

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version
 Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:
 2005

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Veenstra, R., Lindenberg, S., Oldehinkel, T., de Winter, A., Verhulst, F. C., & Ormel, J. (2005). Pesten: Over daders, slachtoffers, dader/slachtoffers en niet-betrokken leerlingen. *Kind en Adolescent*, 26(3), 305-317.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Artikelen

Pesten

Over daders, slachtoffers, dader/slachtoffers en niet-betrokken leerlingen

René Veenstra, Siegwart Lindenberg, Albertine J. Oldehinkel, , Andrea F. de Winter, Frank C. Verhulst en Johan Ormel

Kind en Adolescent, 26 (2005), p. 305-317

Samenvatting

Onderzoek naar pesten is grotendeels gebaseerd op univariate analyses en gegevens van één informant. Onderzoekers weten daardoor te weinig van de simultane effecten van verschillende onafhankelijke en afhankelijke variabelen en het onderzoek wordt mogelijk vertekend door de zogeheten 'shared method variance'. Het databestand voor dit onderzoek was groot ($N = 1065$) en rijk genoeg om gebruik te maken van multivariate analyses en verschillende informanten. Sekse, agressiviteit, isolement en afwijzing bleken het sterkst gerelateerd aan pesten. Afwijkend van eerdere bevindingen was dat niet alleen slachtoffers en dader/slachtoffers maar ook daders afgewezen werden door klasgenoten en dat opvoedingskenmerken niet gerelateerd waren aan pesten.

Inhoud

- [Methode](#)
- [Resultaten](#)
- [Conclusie](#)
- [Literatuur](#)

Bij pesten zijn vele kinderen en adolescenten betrokken. Het percentage kinderen dat pest of slachtoffer is, wordt op 15 tot 25 procent geschat, zo blijkt uit talrijke onderzoeken uit diverse landen (zie voor een overzicht: [Veenstra e.a., 2005](#)). Pesten wordt daarbij gedefinieerd als een stelselmatige vorm van agressie waarbij één of meer personen proberen een andere persoon fysiek, verbaal of psychologisch schade toe te brengen. Bij pesten is de macht ongelijk verdeeld ([Boulton & Underwood, 1992](#); [Nansel e.a., 2001](#); [Olweus, 1993a](#); [Wolke, Woods, Stanford, & Schulz, 2001](#)). Pesten heeft veelal negatieve gevolgen voor het slachtoffer. Pesten kan bijdragen aan het ontstaan van een depressie of een afname van het zelfvertrouwen. De effecten kunnen daarbij doorwerken tot in de volwassenheid ([Kaltiala-Heino, Rimpela, Rantanen, & Rimpela, 2000](#); [Kumpulainen & Rasanen, 2000](#); [Olweus, 1993b](#)). Ook de pesters kunnen negatieve gevolgen ondervinden van hun gedrag. Pesters lopen namelijk een groter risico om betrokken te geraken bij delinquentie, criminaliteit of alcoholmisbruik. [Haynie en anderen \(2001\)](#) stelden dat: "bullying might allow children to achieve their immediate goals without learning socially acceptable ways to negotiate with others, resulting in persistent maladaptive patterns" (p. 31).

Naar pesten is al veelvuldig onderzoek gedaan. Waarom dan een nieuw onderzoek op dit terrein? Tot op heden is onze kennis over pesten voornamelijk gebaseerd op univariate analyses (zie voor een uitzondering [Haynie e.a., 2001](#)). Er zijn onderzoeken die bijvoorbeeld multiële regressie- of padanalyse hebben gebruikt om te bepalen wat de voorspellers zijn van enkel slachtofferschap of louter daderschap. Er zijn ook multivariate onderzoeken naar de gevolgen van pesten voor slachtoffers en daders (zie voor een overzicht van dergelijke onderzoeken [Veenstra e.a., 2005](#)). In geen van die onderzoeken worden slachtoffers en daders samen in de analyses betrokken en doordat dat niet gebeurt is er ook geen aandacht voor jongeren die slachtoffer en dader tegelijk zijn (in ons onderzoek 'dader/slachtoffers' genoemd). Onderzoeken die zowel dader- als slachtofferschap bestuderen en verschillende voorspellers tezamen in een model opnemen ontbreken dus.

In ons onderzoek hanteren we een multivariate analysestrategie, waarbij de afhankelijke variabele bestaat uit vier categorieën: daders, slachtoffers, dader/slachtoffers en niet-betrokkenen. De kracht van een multivariaat model is dat gelijktijdig de invloed van veel verschillende voorspellers van pesten worden onderzocht en dat het een veelomvattend inzicht biedt in de kenmerken van pesters en hun slachtoffers. Daarnaast is in dit onderzoek voor de meting van de onafhankelijke variabelen gebruikgemaakt van informatie van verschillende informanten: zelfrapportages, ouders en docenten. Informatie over pesten en slachtoffer is verkregen via rapportages door medeleerlingen.

De vraag die centraal staat is: in hoeverre zijn er verschillen tussen daders van pesten, slachtoffers, dader/slachtoffers en niet-betrokken leerlingen qua achtergrondkenmerken, kenmerken van ouderlijk gedrag en individuele kenmerken? Deze vraagstelling kan worden gesplitst in verscheidene deelvragen: in hoeverre zullen onze multivariate analyses empirische

ondersteuning geven voor de univariate bevinding dat een geringe emotionele warmte van of verwerping door ouders vaak samengaat met kinderen die pesten (als dader of dader/slachtoffer), terwijl overbescherming en verwerping positief gerelateerd zijn aan slachtofferschap? In hoeverre zullen de univariate bevindingen dat alle partijen die bij pesten betrokken zijn sociaal zwak staan, dat ze weinig prosociaal en weinig geliefd zijn, overeind blijven in onze multivariate analyses? Hangen agressiviteit en lage schoolprestaties samen met de positie van daders en dader/slachtoffers? Hangt geïsoleerd zijn in de klas samen met de positie van slachtoffers? Welke kenmerken hangen het sterkst samen: individuele of psychosociale (bv. opvoeding en sociaal-economische status)? Er zijn ook vragen die nog niet eerder zijn onderzocht, vooral de vraag naar de rol van familiale kwetsbaarheid. Gegeven dat dader- en slachtofferschap intergenerationeel kan worden overgedragen zijn daders en slachtoffers mogelijk familiair meer kwetsbaar voor respectievelijk externaliserend en internaliserend probleemgedrag.

Methoden

Data

De *TRacking Adolescents' Individual Lives Survey* (TRAILS) is een nieuw multidisciplinair cohortonderzoek naar Nederlandse preadolescenten die tweejaarlijks onderzocht zullen worden tot ze ten minste 25 jaar oud zijn (De Winter e.a., 2005). De basismeting vond plaats van maart 2001 tot en met juli 2002. Het onderzoek maakt gebruik van verschillende groepen informanten.

De steekproef omvatte preadolescenten afkomstig uit vijf gemeenten in Noord-Nederland, het ging daarbij om zowel stedelijke als plattelandsgebieden. De samenstelling van de steekproef vond plaats in twee stappen. Eerst werd de geselecteerde gemeenten gevraagd om de namen en adressen te geven van alle inwoners geboren tussen 1 oktober 1989 en 30 september 1990 (eerste twee gemeenten) of 1 oktober 1990 en 30 september 1991 (laatste drie gemeenten). Dit leverde 3483 namen op. Tegelijkertijd werden de basisscholen (inclusief scholen voor speciaal onderwijs) binnen deze gemeenten benaderd met het verzoek deel te nemen aan TRAILS. Binnen de vijf gemeenten waren 122 van de 135 scholen bereid deel te nemen aan het onderzoek.

Een interviewer van TRAILS nam telefonisch contact op met de ouders om informatie te geven, vragen te beantwoorden en te vragen of zij en hun kind bereid waren deel te nemen aan het onderzoek. Als de ouders (uiteindelijk) bereid waren om deel te nemen werd een afspraak gemaakt voor een interview.

Kinderen werden van deelname aan het onderzoek uitgesloten als ze niet in staat waren om deel te nemen vanwege geestelijke achterstand of een ernstige ziekte of handicap. Ook als geen Nederlandssprekende ouder beschikbaar was en het niet mogelijk was een deel van het onderzoek in de taal van de ouders uit te voeren werd een kind uitgesloten van deelname (er waren wel speciaal Turkse en Marokkaanse interviewers). In eerste instantie werden 3145 kinderen benaderd om deel te nemen aan het onderzoek; dit waren dus kinderen die door de gemeenten geselecteerd waren en op een school zaten die bereid was tot deelname. Van de kinderen werd 6,7% om de hierboven beschreven redenen uitgesloten van deelname. Van de overgebleven 2935 kinderen werd 76,0% ($N = 2230$, gemiddelde leeftijd = 11,09, $SD = 0,55$, 50,8% meisjes) opgenomen in het onderzoek, dat wil zeggen dat zowel kind als ouder erin toestemden deel te nemen. Er werd geen afwijking ten gevolge van non-respons gevonden voor de aanwezigheid van psychopathologie, waaronder antisociaal gedrag. Jongens, kinderen afkomstig uit lagere sociale klassen en kinderen met slechte schoolprestaties waren iets oververtegenwoordigd in de non-respons groep. Hoewel de non-respons dus op enkele kenmerken verschilde van de respons, bleken er geen significante verschillen gevonden te worden voor de verbanden tussen deze kenmerken en psychopathologie (De Winter e.a., 2005).

Goed getrainde interviewers bezochten een van de ouders of verzorgers (bij voorkeur de moeder: 95,6 %) thuis om hen te interviewen. In dit interview kwamen uiteenlopende onderwerpen aan bod, waaronder de ontwikkelingsgeschiedenis en de lichamelijke gezondheid van het kind, en de psychopathologie en het zorggebruik van de ouders. Naast het interview werd de ouder gevraagd om een vragenlijst in te vullen. De kinderen vulden onder toezicht van één of meer TRAILS-medewerkers klassikaal vragenlijsten in. Daarnaast werden, eveneens op school, intelligentie en een aantal biologische en neurocognitieve kenmerken individueel gemeten. De leerkrachten werd gevraagd een korte vragenlijst in te vullen voor alle TRAILS-kinderen in hun klas.

Substeekproef met data van klasgenoten

Voor de analyses is een substeekproef van 1065 van de 2230 TRAILS-respondenten gebruikt. Nominaties door leeftijdgenoten, die nodig zijn voor dit artikel, werden alleen verzameld in klassen met ten minste tien TRAILS-respondenten. De substeekproef is selectief. Kinderen in het speciaal onderwijs (5,6% van de steekproef), kleine scholen (6,4%) en zittenblijvers (16,9%) of kinderen die een klas oversloegen (2,2%) maakten bijvoorbeeld niet deel uit van de substeekproef. De substeekproef bevat minder risicokinderen dan TRAILS als geheel (zie voor een technische verantwoording van de substeekproef Veenstra e.a., 2005).

Meetinstrumenten

Nominaties door klasgenoten

Daderschap en slachtofferschap van pesten werd gemeten via nominaties door klasgenoten. Kinderen ontvingen een lijst met namen van alle kinderen uit hun klas en er werd gevraagd om hun klasgenoten op een aantal aspecten al dan niet te nomineren. Daartoe behoorden ook vragen over pesten ('Wie pest jij?') en gepest worden ('Door wie word jij gepest?'). Het aantal nominaties dat ze mochten geven was onbeperkt en het werd gevraagd op dyadisch niveau. Leerlingen vulden dus in of zij bepaalde leerlingen pesten of door die leerlingen gepest worden. Kinderen waren niet verplicht om bij een vraag iemand

te nomineren.

Als indicator voor dader- en slachtofferschap van pesten gebruiken we het aantal nominaties dat kinderen van klasgenoten ontvingen, de zogeheten 'indegree'. In de vragenlijst stond geen definitie van pesten, waardoor leerlingen het begrip pesten misschien verschillend hebben opgevat. De maat die wij gebruiken is echter gebaseerd op de geaggregeerde score van alle nominaties in een klas en is om die reden in potentie betrouwbaar en valide (Newcomb, Bukowski, & Pattee, 1993). In de analyses hebben we de proportie nominaties binnen een klas gebruikt om rekening te houden met verschillen in klassengrootte (het standaardiseren van de scores per klas, zoals gebruikelijk in sociometrisch onderzoek, was geen alternatief omdat in sommige klassen totaal niet gepest werd). De correlatie tussen de 'indegree' voor dader- en slachtofferschap was 0,30 ($p < 0,001$). In deze analyses gebruikten we ook nog een andere maat gebaseerd op de nominaties door klasgenoten, namelijk de mate waarin klasgenoten iemand helemaal niet leuk vonden (afwijzing).

Familiaire kwetsbaarheid

Ouderlijke psychopathologie aangaande depressie, angst, verslaving, antisociaal gedrag en psychoses is gemeten met de Brief TRAILS Family History Interview, afgenomen tijdens het ouderinterview. Elk syndroom werd geïntroduceerd door een beschrijving waarin de belangrijkste symptomen werden beschreven. De beschrijving werd gevolgd door een aantal vragen over duur, verloop, behandeling en medicatie. De scores voor verslaving en antisociaal gedrag werden gecombineerd tot een index voor familiale kwetsbaarheid voor externaliserend probleemgedrag. De scores voor depressie en angst leverden samen een index op voor familiale kwetsbaarheid voor internaliserend probleemgedrag.

Opvoedingskenmerken

Voor opvoedingskenmerken gebruikten we de kindversie van de Eгна Minnen Beträffande Uppfostran (Markus, Lindhout, Boer, Hoogendijk, & Arrindell, 2003). Deze vragenlijst is ontwikkeld om de perceptie van kinderen over de opvoeding te meten. Voor de antwoorden is een vierpuntsschaal gebruikt, waarbij voor zowel vader als moeder een antwoord kon worden gegeven. Uiteindelijk gebruikten we drie schalen: emotionele warmte (achtien items, interne consistentie van 0,91 voor vaders en moeders), verwerping (twaalf items, interne consistentie van 0,84 voor vaders en 0,83 voor moeders) en overbescherming (twaalf items, interne consistentie van 0,70 voor vaders en 0,71 voor moeders). De antwoorden over beide ouders waren hoog gecorreleerd (0,67 tot 0,81). Vandaar dat we het verantwoord vonden om ze te combineren.

Individuele kenmerken

In overleg met Masten, is een variant op de Revised Class Play (Masten, Morison, & Pellegrini, 1985) ontwikkeld. In TRAILS is het een vragenlijst met dertig items voor leerkrachten in plaats van klasgenoten. Agressiviteit is gemeten met zes items (interne consistentie van 0,89). Isolement werd gemeten met zes items (interne consistentie van 0,80). Schoolprestaties is gemeten met vijf vragen aan de leerkracht over inzet en prestaties op taal en rekenen (interne consistentie van 0,85). Prosociaal gedrag is gemeten met elf items (interne consistentie van 0,93).

Achtergrondkenmerken

Onze substeekproef bestond voor 55% uit meisjes en voor 45% uit jongens. Het percentage kinderen dat van de geboorte tot de preadolescentie met dezelfde ouders had gewoond was 80. De overige 20% bestond uit kinderen die altijd in een eenoudergezin hadden gewoond (4,3%), die sinds een scheiding in een eenoudergezin woonden (8,8%), en die na een scheiding een stiefouder hadden gekregen (7,0%).

De TRAILS-database bevat verscheidene variabelen voor de socio-economische status (SES): inkomen, opleidingsniveau van vader en moeder en het beroep van beide ouders, ingedeeld naar de 'International Standard Classification for Occupations' (Ganzeboom & Treiman, 1996). De vijf variabelen zijn na standaardisatie gecombineerd tot een schaal met een interne consistentie van 0,84. De schaal bindt 61,2 procent van de variantie in de vijf items. Ontbrekende waarden, bijvoorbeeld bij eenoudergezinnen, hadden geen invloed op de associatie van SES met andere schalen.

De gemiddeldes en standaarddeviaties van alle gebruikte meetinstrumenten staan in tabel 1.

Tabel 1 Beschrijvende statistieken voor alle gebruikte variabelen.

	Informant	Gem.	SD	Minimum	Maximum	N
<i>Uitkomsten</i>						
Daderschap	Klasgenoten	0,06	0,08	0,00	0,70	1065
Slachtofferschap	Klasgenoten	0,04	0,08	0,00	0,73	1065
<i>Achtergrondkenmerken</i>						
Sekse (1 = jongens)	Kind	0,45				1065
Niet dezelfde ouders	Ouder	0,20				1065
Socio-economische status	Ouder	0,04	0,77	-1,85	1,72	1047
<i>Familiaire kwetsbaarheid</i>						
Externaliserend	Ouder	0,11	0,33	0,00	2,49	1037

Internaliserend	Ouder	0,54	0,76	0,00	3,88	1037
<i>Opvoedingskenmerken</i>						
Emotionele warmte	Kind	3,22	0,49	1,17	4,00	1057
Overbescherming	Kind	1,84	0,37	1,00	3,46	1057
Verwerping	Kind	1,47	0,30	1,00	3,47	1056
<i>Individuele kenmerken</i>						
Agressiviteit	Leerkracht	2,06	0,92	1,00	4,83	935
Isolement	Leerkracht	2,19	0,76	1,00	4,33	935
Schoolprestaties	Leerkracht	3,74	0,86	1,20	5,00	932
Prosociaal gedrag	Leerkracht	3,42	0,66	1,55	5,00	935
Afwijzing	Klasgenoten	0,13	0,13	0,00	0,85	1065

Analyses

Kinderen werden geclassificeerd als niet-betrokkene ($n = 652$), dader ($n = 139$), slachtoffer ($n = 164$), of dader/slachtoffer ($n = 110$) gebaseerd op de nominaties door klasgenoten. In navolging van [Demaray en Malecki \(2003\)](#), behoorden daders tot het hoogste kwartiel op ouderschap en slachtoffers tot het hoogste kwartiel op slachtofferschap. Dader/slachtoffers vielen twee keer in het hoogste kwartiel. In onze analyses bleek 39 procent betrokken te zijn bij pesten. Uit aanvullende analyses met de bovenste tien procent blijkt dat onze uitkomsten in grote lijn ongevoelig zijn voor het gekozen criterium. Met een strenger criterium verandert alleen het sekse-effect voor slachtofferschap. Het praktische voordeel van het hoogste kwartiel als criterium is dat alle vier categorieën voldoende onderzoekseenheden bevatten.

Om de relatie van de individuele en psychosociale kenmerken met pesten te onderzoeken hebben we een multinomiaal logistisch model (MNL) gebruikt ([Long, 1997](#)). Voor de interpretatie van de uitkomsten van de MNL gebruikten we marginale effecten ([Borooah, 2001](#); [Liao, 1994](#)).

Voor ontbrekende waarden gebruikten we op itemniveau 'corrected-item-mean (CIM) imputation' ([Huisman, 2000](#)) en op schaalniveau de 'multiple imputation by chained equations (MICE) method' ([Royston, 2004](#); [Van Buuren, Boshuizen, & Knook, 1999](#)). In tabel 1 valt te zien dat er vrij weinig ontbrekende waarden zijn. De meeste ontbrekende waarden komen voor bij de vragenlijsten die zijn ingevuld door de leerkracht. Bij de individuele kenmerken ontbreken de gegevens van 130 van de 1065 onderzoekseenheden.

Resultaten

Met multinomiale logistische regressie op de classificatie in vier groepen hebben we een model met sekse, familiale kwetsbaarheid, SES en gezinscompositie geschat. Het verschil met het lege model was 108,3 met 15 vrijheidsgraden, wat een significante verbetering op 0,001-niveau betekende. Vervolgens voegden we de opvoedingskenmerken toe. Geen van de opvoedingskenmerken bleek in de multivariate analyse significant gerelateerd aan pesten en het model verbeterde dan ook niet. Tot slot voegden we de individuele kenmerken toe: de afname in chi-kwadraat was 154,2 met vijftien vrijheidsgraden, wat significant was op 0,001-niveau.

Tabel 2 Multinomiale logistische regressie op de vier categorieën van pesten: marginale effecten en standaardfouten ($N = 1065$).

	Dader/slachtoffers (10,3%)		Daders (13,1%)		Slachtoffers (15,4%)		Niet-betrokkenen (61,2%)	
	Marginaal effect	Standaardfout	Marginaal effect	Standaardfout	Marginaal effect	Standaardfout	Marginaal effect	Standaardfout
Sekse (1=jongen)	0,042	(0,018)*	0,073	(0,023)***	-0,097	(0,025)***	-0,017	(0,035)
Niet dezelfde ouders	-0,011	(0,020)	0,014	(0,027)	-0,045	(0,029)	0,044	(0,044)
SES	-0,014	(0,009)	-0,016	(0,011)	-0,020	(0,014)	0,050	(0,019)**
Familiair externaliserend	0,022	(0,009)*	0,009	(0,013)	0,002	(0,017)	-0,033	(0,023)
Familiair internaliserend	-0,015	(0,010)	-0,012	(0,011)	0,020	(0,012)=	0,008	(0,017)
Emotionele warmte	-0,006	(0,009)	-0,011	(0,011)	0,017	(0,015)	0,000	(0,020)

Overbescherming	0,002	(0,009)	0,008	(0,012)	0,003	(0,015)	-0,014	(0,020)
Verwerping	0,003	(0,010)	-0,019	(0,013)	-0,009	(0,017)	0,025	(0,022)
Agressiviteit	0,031	(0,010)**	0,050	(0,014)***	0,012	(0,016)	-0,093	(0,022)***
Isolement	-0,013	(0,011)	-0,044	(0,013)***	0,054	(0,015)***	0,003	(0,023)
Schoolprestaties	-0,010	(0,010)	0,004	(0,013)	0,005	(0,015)	0,001	(0,022)
Prosociaal gedrag	0,014	(0,011)	-0,021	(0,015)	0,018	(0,018)	-0,011	(0,025)
Afwijzing	0,068	(0,009)***	0,064	(0,012)***	0,078	(0,014)***	-0,210	(0,022)***

*** $p < 0,001$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$; = $p < 0,10$. Tests waren tweezijdig.

Tabel 2 bevat de marginale effecten van de MNLM. In vier kolommen wordt steeds de invloed van een onafhankelijke variabele op één van de vier categorieën getoond (met tussen haakjes de standaardfout). In de tabel valt te zien dat de som van elke regel gelijk is aan nul. Op basis van de verhouding tussen het marginale effect en de standaardfout kan een onderscheid worden gemaakt tussen sterke associaties (agressiviteit, isolement, afwijzing en sekse), zwakke associaties (SES, familiale kwetsbaarheid) en kenmerken waarmee geen verband gevonden is (alle opvoedingskenmerken, sociaal gedrag en schoolprestaties).

Tabel 2 laat zich als volgt lezen (voor een bespreking van de univariate uitkomsten wordt verwezen naar [Veenstra e.a., 2005](#)): voor jongens is het 0,042 en 0,073 procent meer waarschijnlijk dan voor meisjes om een dader/slachtoffer of dader van pesten te zijn, terwijl het voor meisjes 0,097 procent meer waarschijnlijk is dan voor jongens om slachtoffer te zijn. Een significant marginaal effect voor SES werd gevonden voor de niet-betrokkenen (0,050). Naarmate de SES hoger is, is het waarschijnlijker dat leerlingen niet betrokken zijn bij pesten. Familiale kwetsbaarheid voor externaliserend en internaliserend probleemgedrag zijn gerelateerd aan respectievelijk dader/slachtoffers en slachtoffers. Wanneer ouders externaliserende dan wel internaliserende problemen hebben of hebben gehad, is het dus waarschijnlijker dat hun kinderen betrokken zijn bij pesten. Wat betreft familiale kwetsbaarheid voor internaliserend probleemgedrag is het effect alleen significant op 0,10-niveau. Agressieve kinderen hebben meer kans om een dader/slachtoffer of dader te zijn en minder kans om niet betrokken te zijn. De marginale effecten voor isolement zijn significant voor daders en slachtoffers. Rekening houdend met alle andere kenmerken is het marginale effect positief voor slachtoffers en negatief voor daders. Afwijzing door klasgenoten onderscheidt alle vier de groepen. Weinig geliefd zijn vergroot dus de kans op betrokkenheid bij pesten, in wat voor vorm dan ook. Voor de andere kenmerken zijn geen significante effecten gevonden in de multivariate analyses.

Conclusie

Dit onderzoek, dat is gebaseerd op een grote steekproef van preadolescenten, gaat in op zowel dader- als slachtofferschap van pesten en maakt gebruik van verschillende informanten. Een pluspunt van ons onderzoek is dat we multivariate analyses konden uitvoeren. Onze kennis over daders, slachtoffers en dader/slachtoffers van pesten was voornamelijk gebaseerd op univariate analyses. Alleen via multivariate analyses kan echter inzicht worden verkregen in welke kenmerken een echte samenhang met pesten hebben.

Ons multinomiaal logistisch model (MNLM) maakt duidelijk dat, zoals we hadden verwacht, jongens vaker dan meisjes in de positie van dader of slachtoffer van pesten zijn. Deze bevinding correspondeert met die uit talrijke univariate onderzoeken ([Espelage, Mebane, & Adams, 2004](#); [Hanish & Guerra, 2004](#); [Klicpera & Gasteiger Klicpera, 1996](#); [Pellegrini, Bartini, & Brooks, 1999](#); [Schwartz, 2000](#)). We vonden verder dat meisjes een grotere kans hebben om slachtoffer van pesten te zijn. Deze bevinding verschilt van die uit eerdere onderzoeken. Bij de keuze van een meer stringent criterium, de bovenste tien procent als dader of slachtoffer in plaats van de bovenste 25 procent, blijkt er geen sekseverschil te zijn bij slachtoffers.

Voor zover bekend, is ons onderzoek naar pesten het eerste dat een index voor familiale kwetsbaarheid gebruikt. We vonden indicaties dat dader/slachtoffers een verhoogde familiale kwetsbaarheid voor externaliserend probleemgedrag hebben en dat slachtoffers een verhoogde familiale kwetsbaarheid voor internaliserend probleemgedrag hebben. Verder is naar voren gekomen dat preadolescenten die niet bij pesten betrokken zijn een hogere sociaal-economische achtergrond hebben. Ze zijn door de gezinnen waaruit ze komen meer bevoorrecht. Emotionele warmte, verwerping en overbescherming bleken echter niet te differentiëren tussen de vier groepen uit ons onderzoek. Dat opvoedingskenmerken geen invloed op pesten hebben (zelfs niet indirect) is verrassend. Deze bevinding verschilt van die uit univariate onderzoeken ([Demaray & Malecki, 2003](#); [Rodkin & Hodges, 2003](#)). Het kan erop duiden dat opvoedingskenmerken meer invloed hebben op pesten in de (vroeg) kindertijd dan in de preadolescentie, omdat ouders dan zelden aanwezig zijn wanneer er wordt gepest ([Doll, Song, & Siemers, 2004](#)). Zij horen over conflicten als die al gebeurd zijn en dan meestal pas wanneer jongeren bereid zijn om het aan hun ouders te vertellen ([Kerr & Stattin, 2000](#); [Stattin & Kerr, 2000](#)). Als gevolg daarvan zijn ouders relatief onwetend en staan ze veelal onmachtig tegenover pesten.

Individuele kenmerken hebben, zoals verwacht, een sterkere samenhang met pesten dan psychosociale kenmerken. Behalve dat het vaak jongens betreft, onderscheiden daders en dader/slachtoffers zich van de andere groepen door hun agressieve gedrag. Daders zijn minder geïsoleerd en slachtoffers meer geïsoleerd dan niet-betrokkenen. Alle partijen die bij pesten betrokken zijn zijn minder geliefd dan niet-betrokkenen. Uit recent onderzoek naar pro- en antisociaal gedrag (bv. [Hawley, Little, & Pasupathi, 2002](#)) of populariteit (bv. [Prinstein & Cillessen, 2003](#)) blijkt dat antisociale jongeren niet altijd slechter af zijn dan anderen. In ons onderzoek vonden we echter dat niet alleen de dader/slachtoffers, maar ook de daders weinig geliefd en in hoge mate agressief zijn en uit lagere sociale milieus komen. Het belangrijkste verschil tussen deze twee groepen is dat daders minder geïsoleerd zijn dan dader/slachtoffers (of niet-betrokkenen). Hoewel daders van pesten weinig

geliefd zijn, blijken ze niet gemarginaliseerd te worden (zie ook [Schwartz, 2000](#)). Een soortgelijke conclusie werd getrokken door [Estell, Farmer en Cairns \(2004\)](#). In een steekproef van zwarte plattelandsjongeren vonden zij dat pesters sociometrisch verworpen werden, maar dat hun niveau van populariteit ('perceived popularity') gemiddeld was en dat ze duidelijk geïntegreerd waren in de netwerken binnen een klas.

De belangrijkste bevinding van ons multivariaat onderzoek is dat individuele kenmerken, zoals verwerping, agressiviteit en sekse, sterk gerelateerd zijn aan pesten, terwijl opvoedingskenmerken ongerelateerd zijn. Vergelijkbaar met eerder onderzoek ([Haynie e.a., 2001](#); [Nansel e.a., 2001](#); [Nansel, Craig e.a., 2004](#)) hebben we gevonden dat dader/slachtoffers een meer kwetsbare positie hebben dan daders of slachtoffers.

Een aantal beperkingen van ons onderzoek moet hier ook worden vermeld. Ten eerste is ons onderzoek cross-sectioneel. Deze beperking kan in de nabije toekomst weggenomen worden, aangezien TRAILS een longitudinaal onderzoek is. Ten tweede zijn onze analyses gebaseerd op een substeekproef uit TRAILS. Deze substeekproef bevat geen kinderen uit het speciaal onderwijs of zittenblijvers. Als gevolg daarvan zijn onze uitkomsten alleen te generaliseren naar een wat meer bevoorrechte groep van preadolescenten. De exclusiegroep had vaker gedragsproblemen en had gemiddeld genomen een lager sociaal-economische achtergrond. Het gevolg hiervan is ook dat de gevonden associaties waarschijnlijk zwakker zijn dan in werkelijkheid. Ten derde is onze meting van familiale kwetsbaarheid gebaseerd op retrospectieve gegevens van de moeder. In de toekomst kan deze informatie hopelijk gecombineerd worden met genetische informatie die bij een van de komende metingen van TRAILS zal worden verzameld. Een potentiële beperking is verder dat we alleen nominaties door klasgenoten gebruikten om de positie bij pesten te bepalen. Hoewel deze methode steevast als betrouwbaar en valide wordt gezien, zou het zo kunnen zijn dat preadolescenten niet zo snel geneigd zijn om klasgenoten negatief te nomineren. Onze bevinding dat allen die bij pesten betrokken zijn weinig geliefd zijn, is in overeenstemming met [Salmivalli, Lagerspetz, Björkqvist, Osterman en Kaukiainen \(1996\)](#). Zij vonden dat meer dan 50% van de daders en meer dan 70% van de slachtoffers verworpen werd. Een onderzoek van [Juvonen, Nishina en Graham \(2001\)](#) heeft duidelijk gemaakt dat zelf- en klasgenootrapportages van slachtofferschap inhoudelijk deels van elkaar verschillen. Zelfrapportages gaan over subjectieve ervaringen en rapportages door klasgenoten over sociale reputaties. Ook lieten ze zien dat de verschillende methodes verschillende correlaten hebben. Subjectieve ervaringen van slachtofferschap hangen samen met een laag zelfbeeld en grote angstigheid, terwijl jongeren die door hun klasgenoten als slachtoffer worden gezien in hoge mate verworpen en in lage mate geaccepteerd worden. Ondanks dat er enige beperkingen zijn, biedt TRAILS unieke mogelijkheden om de positie van daders en slachtoffers van pesten over langere tijd te volgen. Bij de volgende meting hebben onze respondenten de overgang naar het voortgezet onderwijs gemaakt. Het zal dan mogelijk zijn om de stabiliteit van de verschillende posities bij pesten na te gaan en langeretermijnuitkomsten te bestuderen.

Ofschoon onze resultaten geen causale uitspraken toestaan, wijzen onze resultaten op de grote rol van individuele kenmerken bij pesten en niet op een samenhang met opvoedingskenmerken. Verder blijkt de positie kwetsbaar te zijn van iedereen die bij pesten betrokken is. Anders dan vaak wordt aangenomen blijken pesters weinig geliefd te zijn binnen hun klas. Dat is een belangrijke boodschap, want kinderen denken vaak dat ze zich geliefd kunnen maken door te pesten of dat je maar beter niet kunt ingaan tegen een pestkop die zogezegd 'geliefd' is. Mogelijk dat leerkrachten pesters tot nadenken kunnen stemmen met deze boodschap. Uit het feit dat pesters weinig geïsoleerd zijn binnen de klas, blijkt wel dat ze waarschijnlijk steeds nadrukkelijk aanwezig zijn. Kinderen die zowel pesten als gepest worden lopen mogelijk de meeste kans op een problematische puberteit. Ze worden verworpen door de klas, worden vaak gepest en reageren zich voortdurend af op andere klasgenoten. Daar maken ze zich niet geliefd mee. Bij hen is sprake van een opeenstapeling van kwetsbaarheden, wat zich kan uiten in allerlei emotionele en gedragsproblemen.

Veenstra, R., Lindenberg, S., Oldehinkel, A. J., De Winter, A. F., Verhulst, F. C., & Ormel, J. (2005). *Bullying and victimization. About bullies, victims, bully/victims, and uninvolved preadolescents*, Kind en Adolescent, 26 (3), 305-317.

Research on bullying and victimization is generally based on univariate analyses and on reports from a single informant. Researchers may therefore know too little about the simultaneous effects of various independent and dependent variables, and their research may be biased by shared method variance. The database for this study was large ($N = 1,065$) and rich enough to allow multivariate analysis and multisource information. Gender, aggressiveness, isolation, and 'dislikability' were most strongly related to bullying and victimization. Among the findings that enhanced earlier findings were that not only victims and bully/victims but bullies as well were disliked and that parenting was unrelated to bullying and victimization.

Literatuur

1. Borooah, V. K. (2001). *Logit and probit. Ordered and multinomial models*. Thousand Oaks, CA: Sage.
2. Boulton, M. J., & Underwood, K. (1992). Bully/victim problems among middle school children. *British Journal of Educational Psychology*, 62, 73-87.
3. Demaray, M. K., & Malecki, C. K. (2003). Perceptions of the frequency and importance of social support by students classified as victims, bullies, and bully/victims in an urban middle school. *School Psychology Review*, 32, 471-489.
4. De Winter, A. F., Oldehinkel, A. J., Veenstra, R., Brunnekreef, J. A., Verhulst, F. C., & Ormel, J. (2005). Evaluation of non-response bias in mental health determinants and outcomes in a large sample of pre-adolescents. *European Journal of Epidemiology*, 20, 173-181.

5. Doll, B., Song, S., & Siemers, E. (2004). Classroom ecologies that support or discourage bullying. In D. L. Espelage, & S. M. Swearer (Eds.), *Bullying in American schools: A social-ecological perspective on prevention and intervention* (pp. 161-183). Mahwah, NJ: Erlbaum.
6. Espelage, D. L., Mebane, S. E., & Adams, R. S. (2004). Empathy, caring, and bullying: Toward an understanding of complex associations. In D. L. Espelage, & S. M. Swearer (Eds.), *Bullying in American schools: A social-ecological perspective on prevention and intervention* (pp. 37-61). Mahwah, NJ: Erlbaum.
7. Estell, D. B., Farmer, T. W., & Cairns, B. D. (2004). Bullies and victims in rural African-American youth: Behavioral characteristics and social network placement. Unpublished work.
8. Ganzeboom, H. B. G., & Treiman, D. J. (1996). Internationally comparable measures of occupational status for the 1988 International Standard Classification of Occupations. *Social Science Research, 25*, 201-239.
9. Hanish, L. D., & Guerra, N. G. (2004). Aggressive victims, passive victims, and bullies: Developmental continuity or developmental change? *Merrill-Palmer Quarterly, 50*, 17-38.
10. Hawley, P. H., Little, T. D., & Pasupathi, M. (2002). Winning friends and influencing peers: Strategies of peer influence in late childhood. *International Journal of Behavioral Development, 26*, 466-474.
11. Haynie, D. L., Nansel, T., Eitel, P., Davis Crump, A., Saylor, K., Yu, K. et al. (2001). Bullies, victims, and bully/victims: Distinct groups of at-risk youth. *Journal of Early Adolescence, 21*, 29-49.
12. Huisman, M. (2000). Imputation of missing item responses: Some simple techniques. *Quality and Quantity, 34*, 331-351.
13. Juvonen, J., Nishina, A., & Graham, S. (2001). Self-views versus peer perceptions of victim status among early adolescents. In J. Juvonen & S. Graham (Eds.), *Peer harassment in school. The plight of the vulnerable and victimized* (pp. 105-124). New York: Guilford.
14. Kaltiala-Heino, R., Rimpela, M., Rantanen, P., & Rimpela, A. (2000). Bullying at school - an indicator of adolescents at risk for mental disorders. *Journal of Adolescence, 23*, 661-674.
15. Kerr, M., & Stattin, H. (2000). What parents know, how they know it, and several forms of adolescent adjustment: Further support for a reinterpretation of monitoring. *Developmental Psychology, 36*, 366-380.
16. Klicpera, C., & Gasteiger Klicpera, B. (1996). Die Situation von 'Tätern' und 'Opfern' aggressiver Handlungen in der Schule. *Praxis der Kinderpsychologie und Kinderpsychiatrie, 45*, 2-9.
17. Kumpulainen, K., & Rasanen, E. (2000). Children involved in bullying at elementary school age: Their psychiatric symptoms and deviance in adolescence. An epidemiological sample. *Child Abuse & Neglect, 24*, 1567-1577.
18. Liao, T. F. (1994). *Interpreting probability models. Logit, probit, and other generalized linear models*. Thousand Oaks, CA: Sage.
19. Long, J. S. (1997). *Regression models for categorical and limited dependent variables*. Thousand Oaks, CA: Sage.
20. Markus, M. T., Lindhout, I. E., Boer, F., Hoogendijk, T. H. G., & Arrindell, W. A. (2003). Factors of perceived parental rearing styles: the EMBU-C examined in a sample of Dutch primary school children. *Personality and Individual Differences, 34*, 503-519.
21. Masten, A. S., Morison, P., & Pellegrini, D. S. (1985). A revised class play method of peer assessment. *Developmental Psychology, 21*, 523-533.
22. Nansel, T. R., Craig, W., Overpeck, M. D., Saluja, G., Ruan, W. J., & the Health Behavior in School-aged Children Bullying Analyses Working Group (2004). Cross-national consistency in the relationship between bullying behaviors and psychosocial adjustment. *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine, 158*, 730-736.
23. Nansel, T. R., Overpeck, M., Pilla, R. S., Ruan, W. J., Simons-Morton, B., & Scheidt, P. (2001). Bullying behaviors among US youth - Prevalence and association with psychosocial adjustment. *Journal of the American Medical Association, 285*, 2094-2100.
24. Newcomb, A. F., Bukowski, W. M., & Pattee, L. (1993). Children's peer relations: A meta-analytic review of popular, rejected, neglected, controversial, and average sociometric status. *Psychological Bulletin, 113*, 99-128.
25. Olweus, D. (1993a). *Bullying at school. What we know and what we can do*. Oxford/Cambridge, MA: Blackwell.
26. Olweus, D. (1993b). Victimization by peers: Antecedents and long-term outcomes. In K. H. Rubin, & J. B. Asendorpf (Eds.), *Social withdrawal, inhibition, and shyness in childhood* (pp. 315-341). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
27. Pellegrini, A. D., Bartini, M., & Brooks, F. (1999). School bullies, victims, and aggressive victims: Factors relating to group affiliation and victimization in early adolescence. *Journal of Educational Psychology, 91*, 216-224.
28. Prinstein, M. J., & Cillessen, A. H. N. (2003). Forms and functions of adolescent peer aggression associated with high levels of peer status. *Merrill-Palmer Quarterly, 49*, 310-342.
29. Rodkin, P. C., & Hodges, E. V. E. (2003). Bullies and victims in the peer ecology: Four questions for psychologists and school professionals. *School Psychology Review, 32*, 384-400.
30. Royston, P. (2004). Multiple imputation of missing values. *Stata Journal, 4*, 227-241.
31. Salmivalli, C., Lagerspetz, K., Björkqvist, K., Osterman, K., & Kaukiainen, A. (1996). Bullying as a group process:

- Participant roles and their relations to social status within the group. *Aggressive Behavior*, 22, 1-15.
32. Schwartz, D. (2000). Subtypes of victims and aggressors in children's peer groups. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 28, 181-192.
 33. Stattin, H., & Kerr, M. (2000). Parental monitoring: A reinterpretation. *Child Development*, 71, 1072-1085.
 34. Van Buuren, S., Boshuizen, H. C., & Knook, D. L. (1999). Multiple imputation of missing blood pressure covariates in survival analysis. *Statistics in Medicine*, 18, 681-694.
 35. Veenstra, R., Lindenberg, S. M., Oldehinkel, A. J., De Winter, A. F., Verhulst, F. C., & Ormel, J. (2005, in druk). Bullying and victimization in elementary schools: A comparison of bullies, victims, bully/victims, and uninvolved preadolescents. *Developmental Psychology*, 41.
 36. Wolke, D., Woods, S., Stanford, K., & Schulz, H. (2001). Bullying and victimization of primary school children in England and Germany: Prevalence and school factors. *British Journal of Psychology*, 92, 673-696.

Copyright 2005, Bohn Stafleu van Loghum, Houten